

חינוך לחיים

פרשת פנחס

פרשת פנחס פורשת בפנינו מעט קווים לדמותו של מנהיג (וכידוע כל מחנך ואב הוא מנהיג) בכלל ישראל. משה רבינו מבקש למנות 'ממשיך' בהנהגת עם ישראל עם פרדתו ופטירתו, ואומר 'יפקוד ה' אלוקי הרוחות לכל בשראיש על הצדה' ומפרש רש"י כיוון ששמע משה שאמר לו המקום תן נחלת צלפחד לבנותיו, אמר הגיע השעה שאתבצע צרכי, שירשו בני את גדולתי, אמר לו הקב"ה לא כך עלתה במחשבה לפני, כדאי הוא יהושע ליטול שכר שימושיו שלא מש מתוך האוהל. וזהו שאמר שלמה 'נוצר תאנה יאכל פריה' מה מיוחד בתאנה? מפרש המלבי"ם מי שרוצה לאכול פרי תאנה צריך לנצרה, כי פרי התאנה מתבכרים אחד אחד, וצריך ללקטם בכל בוקר טרם יזרח השמש, שאם לא כן יתלעו הפירות שבכרו. לכן שומר אדוניו צריך להוציא אצלו הכל בוקר ללקוט את הפירות, דהיינו פרי חכמתו כמו שכתוב ביהושע 'לא ימוש מתוך האוהל' וע' כך זכה לכבוד שסמך על ידו.

ממשיך המדרש בתשובת הקב"ה לתביעתו של משה רבינו "בניך ישבו להם ולא עסקו בתורה, יהושע הרבה שרתך והרבה חלק לך כבוד, הוא היה משכים ומעריב בבית הוועד שלך, הוא היה מסדר את הספסלים והוא פורש מחצלאות, הואיל והוא שרתך בכל כוחו כדאי הוא שישמש את ישראל' וכמו שהסביר הרב שטיינמן זצ"ל 'לא כל אחד שמסדר ספסלים זוכה להיות גדול בישראל המנהיג שאחרי משה, אלא כיוון שהיה כל כך טהור לב בעשיית הדבר לשם שמים להגדיל תורה ולאדירה ושיהיה מקום ללמוד, אע"פ שהיה קצת נראה כמעשה שמשות בעלמא, לכן זכה למה שזכה'

ואנו צריכים להבין א. וכי גדולה עוברת בירושה? ב. אם חז"ל אמרו שלא עסקו בתורה אז איך עלתה בדעתו של משה למנותם? מחדש הרב אלישיב זצ"ל (כ"ח תמוז) 'כאשר משה רבינו ביקש איצטליא לבניו, וודאי ראויים היו מבחינת גדולתם בתורה, שאם לא כן לא היה מבקש איצטליא זו. אלא בניו ישבו להם, ולא עסקו עם אחרים בתורה!! וזו הכוונה בדברי המדרש 'ולא עסקו בתורה' אבל יהושע העמיד ספסלים, הוא פעל למען אחרים'. במסכת אבות נאמר 'רבי חנינא בן חכניאי אומר, הנעור בלילה והמהלך בדרך יחיד והמפנה ליבו לבטלה הרי זה מתחייב בנפשו' ומבאר מרן ז"ע הבנה חדשה במשנה זו: יש אדם הרואה את אנשי מקומו שהם ישנים בחיק הבערות, הם נמצאים בלילה, בחושך מצרים, ישנים, ורק הוא לבדו נעור ויודע חובתו בעולמו. ולא עוד אלא שהוא 'מהלך בדרך יחיד' כלומר הוא בירר לו את הדרך הנכונה ומהלך בה, אלא שחסרונו בכך שהוא יחיד, לא אכפת לו אם אחרים הולכים בדרך עקלקלות. 'ומפנה ליבו לבטלה' טוען הוא שהפעולה להשתדל לכות את הרבים היא לבטלה, לא יצליח לתקן כלום. 'הרי זה מתחייב בנפשו' כי גם הוא בסכנה שלא יחזיק מעמד יחיד בדרכו' נדייק בדברי המדרש הנ"ל בתשובתו של הקב"ה למשה רבינו: 'בניך ישבו להם ולא עסקו בתורה' ולכאורה די היה לכתוב 'ישבו ולא עסקו בתורה' מהו הדגש 'ישבו להם'? ונראה מדויק כדברי מרן, הם ישבו 'להם' ללמוד, אך מבלי לזכות אחרים!!!

לפי הבנה זו אכן בניו של משה רבינו הפסידו את ההנהגה מפני שלא עסקו עם אחרים בתורה, והוא הדין שאר זקנים אשר למדו באותו בית מדרש, יתכן שמבחינת גדלות בתורה היו חלקם גדולים יותר מיהושע, והראיה לכך מאותם מאות הלכות שחידש עתניאל בן קנז בפלפולו. וכן מדרוגם של המרגלים לפי סדר מעמדם, כאשר יהושע הוא החמישי מביניהם, אלא שהם עסקו לעצמם. והבושה והכלימה היתה על עצמם. הם יסרו את עצמם בדברי תוכחה כשראו לאן הגיע יהושע בן נון במובן הכי חיובי, ואמרו לעצמם בכאב: 'אוי לה לאותה בושה אוי לה לאותה כלימה' שהרי גם אנחנו היינו יכולים להיות בדרגה 'לבנה' והפסדנו, כי לא למדנו מדרכו של יהושע. כי כדי להיות מנהיג בכלל ישראל צריך להיות אכפת לך מכלל ישראל, לכתת רגליך ממקום למקום וללמד תועים בינה, למסור נפש למען חינוך כלל ישראל. מלבד שאר התכונות של מ"ח דברים שהתורה נקנית בהם. הצלחת כל יהודי שומר מצוות, תלויה במידת השתדלותו ללמוד וללמד ולצאת מתוך הבועה האישית, להביט על הסובבים אותו, להביט על כלל ישראל. לכאוב, להתפלל, לתמוך, וללמד כל יהודי לפי כוחותיו.

החיים חד פעמיים הם, למרבה הצער הם לא יחזרו בעד כל הון שבעולם. אולם מלאים הם בהזדמנויות נדירות. פוטנציאל האדם גדול מאוד הוא, לא ניתן להשגה אנושית כמה יכול להשיג. לכן במקום להספיד את עצמך בעודך עדיין בחיים מה יכולת לעשות לו היו מחזירים אותך לשנים עברו, במקום לאכול את עצמך מבפנים למראה הצלחת חברך, עשה עם עצמך היום לעשות, ולא משנה הגיל, כדי שבעת זקנה תאמר לעצמך בסיפוק רב 'אשרי זקנותי אשר כפרה על ילדותי'.

לע"נ אבי מורי ר' חיים ב"ר ישעיהו ז"ל

משה בירנבוים - birmoshe@gmail.com

חינוך לחיים

פרשת פנחס

בפרשות קודמות למדנו, כי לפני שנכנסו בני ישראל לארץ – הם נצטוו להרוג את סיחון מלך חשבון. בדרך צחות אמרו, מי שעושה חשבון אם הוא יכול להצליח או לא, כפי שעשו המרגלים, נופל לידי ייאוש מוחלט ומפסיד במערכה, מי שמדלג על כל החישובים והורג את "מלך חשבון", הוא זה שיזכה להיכנס לארץ המובטחת, יילחם בעוז וגם יצליח.

כלפי מה דברים אמורים? בפרשתנו ממסופר כי הקב"ה בחר ביהושע שבבוא הזמן, לאחר פטירת משה, הוא זה שינהיג את עם ישראל. וכך אמר הקב"ה למשה: קח לך את יהושע בן איש אשר רוח בו וסמכת את ידך עליו. לכאורה, הלשון "קח לך את יהושע" טעונה ביאור. להיכן ייקח אותו משה? לשון "לקיחה" אינה מתאימה ביחס לבני אדם, כך שואל השפתי חכמים. רש"י מבאר: "קח לך – קחנו בדברים, אשריך שזכית להנהיג בניו של מקום". משה רבינו היה צריך לשכנע ולפייס את יהושע שכדאי לו ליטול את שרביט ההנהגה. ואכן מיד לאחר מכן נכתב: "ויעש משה כאשר ציווה אותו ויקח את יהושע" גם שם כותב רש"י: "וייקח – לקחו בדברים והודיעו מתן שכר של פרנסי ישראל לעולם הבא".

מהדברים מבואר, שמשה היה צריך לשכנע את יהושע בכדי שיסכים לקבל על עצמו את ההנהגה. ולכאורה לא מובן. מדוע משה הוצרך לשכנע את יהושע? ממתי צריך לשכנע אדם לקבל על עצמו משרה חשובה? הרב משה שיינפלד מבאר כי מונח פה יסוד מרהיב בהבנת נפש האדם: כולנו מכירים סיטואציה של אדם ששנים רבות נמצא במקום עבודה מסוים, ובסך הכל טוב לו – הבוס נוח, המשכורת סבירה והסביבה נחמדה. מצב כזה מבורך מצד אחד, משום ש'בשורה התחתונה' העובד מרוצה והוא חש יציבות. אולם מן הצד שני, עלול מצב זה להיות קצת מסוכן. מדוע? משום שייתכן והעובד מתעלם מן הפוטנציאל הגלום בו, ייתכן שהוא מסוגל להרבה יותר וביכולתו להגיע רחוק. אך אם נבוא ונשאל אותו, מדוע אינך מחפש מקום שבו תוכל למצות את עצמך יותר? הוא יטען: כעת נוח לי, בשביל מה לחפש 'הרפתקאות' מיותרות? אדם אוהב להיות עטוף ומוגן. ככל שהאדם שוקע ב'אזור הנוחות' שלו, כך גדל הקושי שלו לצאת ממנו ולהתקדם בחיים. ולמען האמת, מבלי משים הוא מגיע לתהליך של שקיעה לבור בלי תחתית.

אזור הנוחות הוא "כלוב של זהב". הזהב מספק לאדם אשליה של עושר, כשלמעשה הוא אסיר ב"כלוב". מובן שעלינו להיות מחושבים ולא לעשות צעדים פזיזים, אולם עדיין, פעמים רבות דווקא תחושת הנוחות גורמת לנו לקבור את הפוטנציאל הגלום בתוכנו. הדברים נכונים ביחס לכל דבר, ובפרט ביחס להצלחה ברוחניות. זה מה שקרה עם יהושע. יהושע סבר שהוא ממצה את עצמו מבחינה רוחנית – "נער לא ימוש מתוך האוהל", הוא לומד תורה ללא הפסקה, טוב לו, והוא חשש שהנהגת העם אינה לכוחותיו ובשל כך. מגיע משה ומשכנע אותו שיש לו הכוחות והיכולת, וראוי הוא להנהיג את העם.

פעמים רבות ההצלחה באה רק אם אדם משכיל להעז, לאזור אומץ ולפרוץ כל מיני מחסומים דמיוניים... כי "המאמין בעצמו, הרי הוא מחדיר בקרבו כוחות בלתי מוגבלים לפעול פעולות אשר הן למעלה מכוח אנוש

ונוסיף משה מבקש מה' שימנה משהו כי הוא עצמו לא מוצא אדם שעונה על ההגדרות. ולכא' וכי היה אדם שמשה רבינו הכיר אותו טוב יותר מאשר את חהושע שהתורה מעידה עליו 'נער לא ימוש מתוך האוהל' אם כן מדוע משה רבינו לא ראה בתלמידו הקרוב ביותר את התכונות המתאימות להנהגה?

ההסבר ע"פ דברי הסבר מנובהרדוק בספרו 'מדרגת האדם', שהתשובה נעוצה במילים 'איש אשר רוח בו'. הקב"ה אמר למשה רבינו, אתה מחפש מנהיג שהוא בבחינת 'אלוקי הרוחות לכל בשר', כדי שיהיה 'איש על העדה', איש שיודע רוח כל אחד ואחד כפי תכונתו, טבעו, ומידותיו, ולפתור לפיהם את שאלותיו.

על כך אומר לו הקב"ה 'קח לך איש אשר רוח בו', דהיינו שיש בו הרוח להיות מנהיג על עצמו, איש שבודק את עצמו ומושל ושולט על עצמו ועל מצבי רוחו. כי אדם שהוא מנהיג על עצמו, ראוי גם להיות מנהיג על הציבור. כי בהיות רוחו כל כך חזקה עד שיכולה למשול על טבעו ומידותיו, לפתור לעצמו כל שאלותיו ותביעותיו על פי ההשקפה האמיתית, ולא לפחד מכל הרוחות שבעולם, אדם כזה מסוגל להנהיג את הציבור ולחנכם כל אחד לפי חינוכו המיוחד לו לפי דרגתו ומהותו. יהושע בן נון הוא 'איש אשר רוח בו' הוא זה שיכול להנהיג את כלל ישראל.

לע"נ אבי מורי ר' חיים ב"ר ישעיהו ז"ל

משה בירנבוים - birmoshe@gmail.com